

METODİKA: FƏNLƏRİN TƏDRİSİNİN ÜMUMİ MƏSƏLƏLƏRİ

İNTERAKTİV TƏLİM ŞAĞİRDƏLƏRİN DÜŞÜNCƏ QABİLİYYƏTLƏRİNİN İNKİŞAF ETDİRİLMƏSİNİN MÜHÜM AMİLİ KİMİ

Firidə Mustafayeva,

Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin

Şamaxı filialının kafedra müdiri

E-mail: firide_mustafayeva.57@mail.ru

Rəyçilər: dos. Ə.M. Kərimov,
dos.Ə.Ə. Mustafayev

Açar sözlər: *təfəkkür, interaktiv metod, qabiliyyət, bacarıq, sinergetika*

Ключевые слова: *мышления, интерактивные методы, способность, умение, инергетика*

Key words: *creative skills, interactive methods, active learning method, sinergetika*

İllər ötdükcə insanın yaradıcılığında hər şey real biliklərlə dərinləşir, elmlər bir-birinə inteqrasiya edirlər .Biz indi Avropa təhsil sisteminə inteqrasiya olunuruq . Dünya təhsil sistemi isə təbiətə inteqrasiya olunur .Biz tədrisdə bəzi problemlərə (nəyi öyrənməliyik, nə üçün öyrənməliyik, necə öyrənməliyik) qlobal dünyanın gözü ilə baxaraq, həm də respublikamızın problemləri baxımından yanaşmalıyıq.

Sinergetika təbiətin yaradıcılığı ilə məşğul olan elmdir. Kibernetika - ağılın yaranması problemləri ilə məşğul olduğu kimi, sinergetika materiyanın yaranması problemi ilə məşğuldur. Məlum olduğu kimi sinergetika yeni bir anlayış kimi yunan sözü olub, hərfi mənası kollektiv hərəkət deməkdir. Bu gün məktəblərimizdə geniş tətbiq edilən fəal və interaktiv təlim metodları məhz sinergetik yanaşmanın məhsuludur.

Fəal və interaktiv təlim metodlarına sinergetik yanaşma şagird təfəkkürünün inkişafında, onların əqli qabiliyyətlərinin inkişafında mühüm amillərdən hesab edilir. Bu gün yaddaş məktəbindən təfəkkür məktəbinə keçid prosesində fəal və interaktiv təlim metodları sinergetik yanaşmanın məhsulu olaraq əsas yer tutmaqdadır.

Görkəmli psixoloq, prof. Ə.Ə. Əlizadə yetişən gənc nəslin təfəkkür qabiliyyətinin inkişaf etdirilməsinə, düşüncə bacarığının formalaşdırılmasına əsərlərində xüsusi yer vermişdir. O yazırdı: "Cəmiyyət inkişaf etdikcə təhsil siyasətində yeni cəhətlər meydana çıxır, pedaqoji nəzəriyyədə əvvəllər bərqərar olmuş stereotiplər tədricən köhnəlir, onların köhnəldiyi dərk olu-

nanda yeni pedaqoji təfəkkür formalaşmağa başlayır" (1, 15) .

Bu cəhətdən son dövrlərdə geniş tətbiq edilən interaktiv təlim metodları şagirdlərin təfəkkür qabiliyyətinin inkişafı və düşüncə bacarığının formalaşması üçün əlverişli şərait və imkanlar yaradır.

Hazırda "İnteraktiv təlim", "İnteraktiv metodlar", fəal təlim ifadələrinə pedaqoji prosesdə tez- tez rast gəlirik. Yeni anlayış kimi meydana çıxan "İnteraktiv pedaqogika" ifadəsini ilk dəfə 1975-ci ildə alman tədqiqatçısı Hans Frits işlətməmişdir. Alimin tədqiqatlarında interaktiv prosesin məqsədi bu proses iştirakçılarının davranış modelini dəyişdirmək və yaxşılaşdırmaqdır. Belə ki, interaktivlik, müəllim və şagirdlərin qarşılıqlı təsir - əməkdaşlıq qabiliyyəti kimi izah edilir. İnter – ingilis sözü (Enter) olub üç mənə ifadə edir: "Daxilə təsir", "Qarşılıqlı fəaliyyət", "Dialog" mənasını verir. Hər üç mənə təlim prosesinin fəallaşdırılmasına, yaradıcı və səmərəli olmasına, daha öyrədici, inkişafetdirici, tərbiyəedici olmasına əlverişli imkan və şərait yaradır.

Fəal və interaktiv təlim metodları kollektiv fəaliyyət olaraq dinləyici şəxsiyyətinin fəallaşması, onun idrak prosesinə fəal qoşulması vəsi-tələtidir ki, bu da şagirdlərdə özünə, öz qüvvəsinə, yaranan problemləri həll edə bilməyinə inam hissi yaradır, yaradıcı fəaliyyətə istiqamətlənir.

Böyük alman pedaqoqu A. Disterveq deyirdi: "Bacardıqca uşaqlara az öyrətməli, amma daha çox düşünməyi öyrətməli. Uşaqların başını biliklərlə doldurmayın. Sobanı da ağzınadək

odunla doldursan o yanmaz, tüstüləyər. Amma, az odun qoysan və onu sistemli qoysan soba alovlanıb yanar. Uşaqlara fikirləri deyil, daha çox fikirləşməyi öyrətmək lazımdır" (2, 128).

Bəli, uşaqlara düşüncəni öyrətmək – onlar üçün yaradıcılığa açılan bir qapıdır.

Ona görə də pedaqoji prosesdə əsas işlərdən biri şagirdlərin düşüncə qabiliyyətini inkişaf etdirmək, kollektiv fəaliyyət göstərməkdir.

Beynin də fəal, işlək vəziyyətdə olması, öyrənmə prosesini təmin edən də düşünməkdir. Suallar vermək və cavabı tapmaqdır. Düşüncə bacarığı yaradıcılığın ilkin şərtidir. Düşüncədən şagirdləri yaradıcılığa cəlb etmək olmaz. Yaradıcı düşüncə dialoqlarda, elmi müzakirə və mübahisələrdə özünü daha çox göstərir. Vaxtilə böyük yunan filosofu Sokrat bilik qazanmağın yeganə yolunun "sual-cavab" olduğunu söyləmişdir. Bu baxımdan fəal və interaktiv təlim metodunun əsas xüsusiyyətlərindən biri sual-cavab metodundan geniş istifadə etməkdir.

Metodlara sinergetik yanaşmanın mahiyyəti ondadır ki, pedaqoji prosesdə kollektiv fəaliyyət göstərir, təlim şagirdlərin yaddaşının tək-cə yeni elmi biliklərlə (informasiya ilə) zənginləşdirilməsinə deyil, həm də onların təfəkkürünün müntəzəm inkişaf etdirilməsi əsasında daha çox biliklərin müstəqil əldə edilməsi və mənimsənilməsi, ən mühüm bacarıq və vərdislərinin, şəxsi keyfiyyət və qabiliyyətlərin qazanılmasına yönəlmişdir. Bu zaman şagirdlər müəllimin rəhbərliyi altında, xüsusi seçilmiş, asan başa düşülən və yadda qalan, ən vacib təlim materialının öyrənilməsi prosesində fakt və hadisələrin səbəb-nəticə əlaqələrini, qanunauyğunluqlarını aşkar etməyi, nəticə çıxarmağı, mühüm və dərin ümumiləşdirmələr aparmağı kollektivcəsinə, birlikdə öyrənirlər.

İnteraktiv təlim prosesində şagirdin mövqeyi – "kəşf edən", "tədqiqatçı", "araşdırıcı" mövqeyidir; o, gücü çatdığı məsələlər və problemlərlə üzləşərkən, bunları müstəqil tədqiqat prosesində həll edir. Şagirdlər təlim prosesində passiv dinləyici deyil, fəal düşüncə, danışan, fikir söyləyən, münasibət bildirən, bir subyekt, təlim prosesinin tam hüquqlu iştirakçısı, tədqiqatçısı kimi çıxış edir və bilikləri fəal axtarış, kəşflər prosesində mənimsəyirlər.

Bu gün müasir təlim texnologiyaları, fəal təlim metodları, interaktiv təlim metodları siner-

getikanın məhsulu kimi tələb edir ki, məktəbimiz dünya standartlarına uyğun qurulsun, təhsilimiz dünya təhsilinə inteqrasiya olunsun, qloballaşan dünyamızda elmin və texnikanın ən yeni, son nailiyyətləri yetişən gənc nəslimizin istifadəsində olsun, şagirdlərimizin düşüncə qabiliyyəti yüksəlsin. Düşüncə insan - bilən insandır demişlər.

Yəni təhsildə, təlim prosesində irəli sürülən hər hansı bir yenilik, hər hansı bir ideya pedaqoji, psixoloji biliklərin nəticəsindən, yeni pedaqoji düşüncə və təfəkkürdən və bütövlükdə onlara sinergetik yanaşmadan irəli gəlməlidir. Bu baxımdan da interaktiv təlim metodları və ya sadəcə olaraq interaktiv təlim həm ölkəmizin, həm də xarici ölkələrin yeni pedaqoji fikrinin məhsulu, nəticəsi olaraq sinergetik interaktiv təlim metodları meydana gəlmişdir.

Fəal və interaktiv təlim metodları ənənəvi təlimdən fərqli olaraq şagirdlərin təfəkkürünü inkişaf etdirir. Fəal və interaktiv təlim metodları şagird - müəllim ünsiyyət və münasibətindən başqa həm də şagird-şagird ünsiyyət və münasibətidir. Bu prosesdə dialoqlar, müzakirələr, işgüzar əməkdaşlıq yaranır ki, bu da şagirdlərin fəallığının artmasına, düşüncə qabiliyyətinin inkişafına müsbət təsir göstərir.

Sinergetika yeni elmi bilik sahəsi kimi çox sürətlə inkişaf edir və qısa müddətdə özünü müasir cəmiyyətin intellektual həyatının ayrılmaz parametrlərindən olduğunu təsdiq etmişdir. Son 15-20 il ərzində bu sahədə alınan Nobel mükafatları onun böyük uğurlarından xəbər verir.

Problemin aktuallığı. Cəmiyyətdə intellektual səviyyəsi yüksək olan insanların sayı artdıqca, onun inkişaf tərzində müsbət inkişafa doğru irəliləyir. İntellektual inkişaf böyüməkdə olan nəslin dərk etmə qabiliyyətinin bütün sahələrdə təzahür etməsidir. Bu gün qloballaşan və elmi-texniki sıçrayışın ən yüksək mərhələsini yaşayan dünyada şagirdlərin cəmiyyətin tələblərinə uyğun yetişdirilməsi öz aktuallığını hər gün göstərir.

Problemin elmi yeniliyi ondan ibarətdir ki, interaktiv təlimin şagirdlərin düşüncə qabiliyyətlərinə təsiri araşdırılmışdır. Şagirdlərin təfəkkürünün fəallaşdırılması üçün inkişafetdirici mühitin əhəmiyyəti əsaslandırılmışdır.

Problemin praktik əhəmiyyəti ondan ibarətdir ki, təhsildə sinergetik yanaşma müasir standartlara cavab verməklə yanaşı şagirdlərin düşüncə bacarığını inkişaf etdirir və fəallığını artırır.

ƏDƏBİYYAT

1. Əlizadə Ə. Ə. Müasir Azərbaycan məktəbinin psixoloji problemləri. Bakı: Ozan, 1998.
2. Дистервег А. Руководство к образованию немецких учителей. Избранные педагогические сочинения. М.: Учпедгиз, 1956.

Ф.М. Мустафаева

СИНЕРГЕТИЧЕСКИЙ ПОДХОД К АКТИВНЫМ И ИНТЕРАКТИВНЫМ МЕТОДАМ ОБУЧЕНИЯ

РЕЗЮМЕ

Как известно, синергетика - это греческое слово, буквальное значение, коллективный акт. Сегодня активные и интерактивные методы обучения, широко используемые в наших школах, являются продуктом синергетического подхода.

Синергетический подход к активным и интерактивным методам обучения считается важным фактором в развитии студенческого мышления и повышении его умственных способностей. Сегодня активные и интерактивные методы обучения в процессе перехода от школы памяти к школе мысли являются ключом к синергетическому подходу.

F.M. Mustafayeva

SYNERGETIC APPROACH TO ACTIVE AND INTERACTIVE TEACHING METHODS

RESUME

Synergy is a Greek word, that literally means "a collective act". Nowadays, active and interactive teaching methods, widely used in our schools, are a product of a synergistic approach.

A synergetic approach to active and interactive teaching methods is considered an important factor in the development of student thinking and increasing his mental abilities. Today, active and interactive teaching methods in the transition from the school of memory to the school of thought are the key to a synergistic approach.

Redaksiyaya daxil olub: 14.13.2017